

СТРАТЕГІЯ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ ДО ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Січкара А.Д.

Київський університет імені Бориса Грінченка

У статті за результатами теоретичного аналізу й вивчення перспективного досвіду викладання педагогіки висвітлено сутність діяльнісного підходу до навчання студентів педагогічних спеціальностей в освітньому процесі вищого навчального закладу. Обґрунтовано взаємозв'язок та взаємообумовленість діяльнісного і компетентнісного підходів спільною метою та діяльністю. Розкрито значення професійно-пізнавальної діяльності студентів для набуття індивідуального досвіду як єдності пізнавального досвіду та досвіду перетворення. Визначено та схарактеризовано складові діяльнісної позиції студента в процесі навчання. Висвітлено шляхи впровадження діяльнісної стратегії до навчання студентів (на прикладі інтегрованого курсу «Педагогіка»); сутність і складові загальної та професійної компетентності фахівців з дошкільної освіти. Презентовано колективний проект «Педагогічні персоналії на тлі епох» (мета, структура, змістове наповнення).

Ключові слова: діяльність, діяльнісний підхід, компетентнісний підхід, компетентності, колективний проект, професійні компетентності, професійно-навчальна діяльність, суб'єкт діяльності, фахівець з дошкільної освіти.

Постановка проблеми. Модернізація системи освіти в Україні актуалізує спрямованість освітнього процесу на визнання пріоритету розвитку і саморозвитку особистості як суб'єкта діяльності, формування першорядних компетентностей, здатності до самоосвіти і командної роботи; успішну інтеграцію в соціум і професійну самореалізацію. Зміна освітньої парадигми, зумовлює необхідність врахування стратегії діяльнісного підходу до підготовки фахівців з дошкільної освіти.

Окреслена вище проблема досліджувалася українськими вченими в різних аспектах: сутність, взаємозв'язок діяльнісного і компетентнісного підходів до організації педагогічного процесу у вищій школі (І.Д. Бех); формування дослідницької компетентності вчителя початкової школи (О.А. Венгловська); обґрунтування діялісно-орієнтованих методологічних засад педагогічного професіоналізму (Н.В. Гузій); формування дослідницької культури магістрів з дошкільної освіти (Г.І. Іванюк); генеза діялісного підходу до навчання і виховання дітей дошкільного віку (Г.І. Іванюк, А.Д. Січкара); підготовка вихователів дітей дошкільного віку до організації освітнього процесу на діялісних засадах (А.Д. Січкара). Незважаючи на широкий спектр досліджень з означеної проблеми, питання підготовки фахівців з дошкільної освіти на засадах діялісного підходу залишається малодослідженим.

Мета статті – з'ясування та висвітлення сутності стратегії діялісного підходу до навчання фахівців з дошкільної освіти.

Розкриття сутності діялісного підходу до навчання, як психолого-педагогічного явища. Вивчення та аналіз наукових джерел дає можливість з'ясувати наявність неоднозначного тлумачення сутності діялісного підходу до навчання в працях сучасних українських і зарубіжних науковців.

З огляду на проблему дослідження інтерес становить розкриття українським ученим І. Д. Бехом сутності взаємозв'язку діялісного і компетентнісного підходів до організації педагогічного процесу у вищій школі. Розглядаючи знання і як

результат мислення (відображення навколишньої дійсності), і як процес його здобуття (способи мисленнєвих дій), І. Д. Бех пов'язує теоретичне знання, перш за все, з узагальненим способом діяльності, а не зі словесною оболонкою. Взаємозв'язок діялісного й компетентнісного підходів науковець розглядає з позиції цілісного процесу, аргументуючи це тим, що неможливо досягти формування компетентності особистості без її діяльності, оскільки компетентність набувається й проявляється в діяльності. Вчений наголошує, що компетентнісний підхід має реалізуватися у синтезі з діялісним. Кінцева мета діялісного і компетентнісного підходів, на думку І. Б. Бега, взаємозумовлена. Визначаючи кінцеву мету діялісного підходу до процесу навчання як «перетворення того, хто навчається, у суб'єкт учіння», учений зазначає, що компетентнісний підхід забезпечує «несуперечливу трансформацію суб'єкта учіння на суб'єкт практичної діяльності як цілеспрямованого перетворення дійсності» [1, с. 6].

І. Д. Бех вказує на значення професійно-пізнавальної діяльності студентів для набуття індивідуального «досвіду діяння», як єдності пізнавального досвіду і досвіду перетворення. Набуття студентами досвіду «діяння», на думку вченого, буде успішним, коли викладач здійснюватиме управління не лише індивідуально виконуваною професійно-навчальною діяльністю студентів, а й залучатиме їх до різних видів спільної професійно-навчальної діяльності [1, с. 7].

Суголосними зазначеній позиції є погляди Г. І. Іванюк, яка компетентнісний підхід розглядає в контексті різних форм діяльності, інтерпретації їх задля створення умов проектування й реалізації особистістю власної освітньої траєкторії [7, с. 105].

В. С. Біскул вказує на необхідність впровадження у вищому навчальному закладі «практично-зорієнтованого процесу трансляції комплексу знань, вмінь, навичок», засвоєння яких студентами відбувається «завдячуючи їхній активній практичній діяльності» [2, с. 63].

Розкриваючи сутність діялісного підходу А. А. Реан наголошує на важливості визнання

його як основної парадигми теорії навчання. Бачення науковця базуються на тому, що діяльнісний підхід «орієнтує не на зміст готових структур свідомості, а на процес, у результаті якого вони виникають і, як наслідок, приводять до глибшого розуміння їх природи» [8, с. 175]. Б. А. Сусь та М. І. Шут визначають сутність діяльнісного підходу, згідно з якою на перше місце виходить навчання умінь, або навчання через уміння. Це навчання відбувається через продуктивну діяльність, тобто через безпосередню участь того, хто навчається, у суспільно-корисній роботі. Діяльнісний підхід у навчальному процесі розглядається як ефективний спосіб забезпечення набуття знань, що позначені дієвістю і є основою компетентності особистості [10, с. 5–8].

На наш погляд, найбільш повним є визначення сутності діяльнісного підходу до навчання І. О. Зимньої, згідно з яким засвоєння знань відбувається одночасно з засвоєнням способу дій із ними. Будь-яке навчання основам наук, на думку науковця, водночас є навчанням специфічних для них розумових дій, а формування розумової дії неможливе без засвоєння певних знань. Відповідно «знати» – означає здійснювати певну діяльність, пов'язану з цими знаннями. Таким чином, знання стають не метою навчання, а його засобом [5, с. 24–26].

Шляхи впровадження діяльнісної стратегії до навчання студентів (на прикладі інтегрованого курсу «Педагогіка»). Модернізація вищої педагогічної освіти, інтеграція системи освіти України до європейського освітнього простору обумовлює необхідність підготовки конкурентоспроможних фахівців з дошкільної освіти, спонукає вносити корективи щодо змісту, форм, методів організації освітнього процесу у вищому навчальному закладі з урахуванням діяльнісних засад.

Інтегрована навчальна дисципліна «Педагогіка» є дисципліною, що входить до обов'язкової частини навчального плану підготовки здобувачів вищої освіти зі спеціальності 012 дошкільна освіта І-й освітній рівень (бакалаврський).

Зміст перших двох модулів «Історико-педагогічні студії західноєвропейської та української освіти», «Становлення та розвиток дошкільної педагогіки в історичній ретроспективі» спрямований на засвоєння досвіду педагогів попередніх поколінь. Діяльнісний підхід до навчання створює сприятливі умови для формування загальної та професійної компетентності.

Складниками загальної компетентності є: соціальна (здатність і готовність самостійно здобувати знання та застосовувати їх у професійній діяльності); інформаційна (здатність та готовність відбирати необхідні теоретичні джерела та матеріали із проблем розвитку різних педагогічних явищ та феноменів; аналізувати педагогічні явища та процеси, пояснювати їх сутність, аргументуючи власну точку зору з позиції науки, використовувати здобуту інформацію у навчальній, дослідницькій та майбутній професійній діяльності); комунікативна (готовність до формулювання особистих думок та ідей, здатність і готовність до навчальної взаємодії в парі, групі, колективі); самоосвітня (виокремлювати, узагальнювати, характеризувати передумови, чинники, суперечності розвитку дошкільної освіти з дотриманням

історичної реконструкції, впроваджувати у практику сучасних дошкільних навчальних закладів прогресивні педагогічні ідеї минулого).

Професійна компетентність включає такі складові: освітня (здатність і готовність до аналізу, порівняння, систематизації, узагальнення педагогічних ідей та систем, виявлення продуктивних ідей педагогіки минулого, що можуть бути адаптовані в сучасний освітній процес ДНЗ), дидактична (здатність і готовність до історичної реконструкції педагогічних ідей і продуктивного досвіду минулого, творчого використання сучасного перспективного педагогічного досвіду), рефлексивна (готовність до творення власного педагогічного досвіду).

Реалізація стратегії діяльнісного підходу до фахової підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів в курсі вивчення «Педагогіки» передбачає переорієнтацію навчання з традиційного засвоєння і запам'ятовування готових знань на процес їх здобування; залучення студентів до різних форм колективної професійно-навчальної діяльності, що підвищує мотивацію суб'єктів пізнання; формування діяльнісної позиції студента.

Діяльнісну позицію студента характеризує: 1) наявність стійкої навчальної мотивації; 2) здатність формулювати мету та визначити шляхи і засоби її досягнення; 3) володіння предметними та мисленнєвими діями, які дозволяють вирішувати навчальні завдання; 4) здатність до самоконтролю та самооцінки результатів навчальної діяльності.

Як засвідчує досвід, дієвими є такі методи і форми роботи зі студентами як: екскурсії, есе, міні-проекти, колективні наукові проекти, аукціон студентських наукових проєктів.

Характеристика колективного проєкту «Педагогічні персоналії на тлі епох» (інформаційний ресурс <http://project-2016.ucoz.net>). Пропонований сайт створений для педагогів-практиків з метою підвищення їхньої інформаційної компетентності задля впровадження у роботі з дітьми кращих взірців історико-педагогічних напрацювань.

Для створення інформаційного ресурсу обрали постаті педагогів, діяльність яких припадає на кінець XIX–XX ст. Цей період в історико-педагогічній думці характеризується новаторством, педагогічними, творчими знахідками українських науковців, педагогів практиків на етапі творення української держави. При підборі персоналії для інформаційного сайту (О.І. Дорошенко, Т.Г. Лубенець, Н.Д. Лубенець, С.Ф. Русова, В.О. Сухомлинський, К.О. Толмачевська) надано перевагу тим, які своєю діяльністю, світоглядною позицією впливали на розвиток освіти, у спадщині яких є те життєдайне джерело, що може пульсувати й розвиватися в сьогоденні.

Структура сайту включає такі складові:

– «Життєпис педагога» – у цій рубриці подано особистісну історію персоналії, її основні життєві віхи, хронологію подій, що впливали на визначення траєкторії життєвого і професійного шляху.

– «Портретна галерея» – представлена світлинами, у яких віддзеркалюється епоха, емоції, переживання подій, знакові моменти життя особистості.

– «Педагогічна діяльність» – пропонує рубрика презентує основні напрями діяльності

педагогів, їхній внесок у розробку організаційно-педагогічних засад дошкільного виховання та початкової школи.

– «Ключові ідеї» – матеріали цієї рубрики стануть у нагоді вихователям, оскільки вони зможуть збагатити їхню професійну скарбничку висловлюваннями педагогів про різні аспекти виховання дітей.

– «Бібліографія» – у цій рубриці подано публікації, що систематизовано за групами: 1) публікації педагогів означеного періоду про різні напрями виховання дітей; 2) публікації сучасних педагогів, які вивчали теоретико-практичну спадщину тих чи інших персоналій. Значущими у цій рубриці є систематизовані матеріали із фондів архівів та першоджерела, що уможливають рефлексію та нове прочитання ідей.

– «ДНЗ, що реалізують ідеї педагога» – у цій рубриці представлено досвід роботи ДНЗ та ШДС України, які реалізують у своїй діяльності педагогічні надбання Т.Г. Лубенця, С.Ф. Русової, В.О. Сухомлинського з урахуванням вимог сьогодення.

– Практичний інтерес складає рубрика «Авторські розробки студентів». Тут представлено авторські комп'ютерні ігри; розробки семінарів-практикумів, занять з художньої праці, художньої літератури, свят та розваг; авторська модель дитячого майданчика; відео, фото, комп'ютерні презентації.

– Окремі рубрики сайту – «Звання, нагороди, відзнаки», «Видатні люди про педагога», «Увіковічення пам'яті».

Передбачено співпрацю з практичними працівниками дошкільних навчальних закладів, батьками вихованців у рубриці «Зворотній зв'язок».

У процесі підготовки проекту простежувалася належний рівень сформованості у майбутніх фахівців дошкільної освіти елементів загальної та професійної компетентності, зокрема: готовності до навчальної взаємодії в групі, колективі; вміння самостійно відбирати, необхідні теоретичні джерела та матеріали, аналізувати їх, виявляти продуктивні ідеї педагогіки минулого та адаптувати в сучасному дошкільлі; прагнення

до творення власного педагогічного досвіду, проектування й реалізації власної освітньої траєкторії. Це засвідчує результативність впровадження в практику підготовки фахівців дошкільної освіти стратегій діяльнісного підходу, що забезпечує формування у студентів єдності пізнавального досвіду і досвіду перетворення.

Висновки. На основі вище викладеного можна константувати, що за своєю сутністю і змістом поняття «діяльнісний підхід» є складною багатогранною науковою проблемою, яка включає аналіз становлення, самореалізації, саморозвитку особистості людини як суб'єкта діяльності. З початку XXI століття діяльнісний підхід розглядається вченими в синтезі з компетентнісним, що привело до появи терміна «діялісно-компетентнісний підхід». Взаємозв'язок діялісного й компетентнісного підходів трактується з позиції цілісного процесу, обумовленого спільною метою та діяльністю, оскільки компетентність особистістю набувається й проявляється в діяльності. Відповідно, у процесі професійно-пізнавальної діяльності, студенти набувають індивідуального досвіду, що являє собою єдність пізнавального досвіду і досвіду перетворення.

Реалізація провідних ідей концепції української нової школи, зокрема поєднання наукової та практичної складових підготовки фахівців доводить ефективність впровадження діялісної стратегії до навчання студентів. Упровадження діялісного підходу у процесі навчання (інтегрований курс «Педагогіка») уможливує твердження щодо доцільності переорієнтації навчання з традиційного засвоєння і запам'ятовування готових знань на процес їх здобування та застосування в різних формах індивідуальної та колективної професійно-навчальної діяльності; формування діялісної позиції студента. Організація освітнього процесу на діялісних засадах підвищує мотивацію студентів як суб'єктів пізнання та сприяє сформованості у майбутніх фахівців з дошкільної освіти загальної (соціальна, інформаційна, комунікативна, самоосвітня) і професійної (освітня, дидактична, рефлексивна) компетентності.

Список літератури:

1. Бех І. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу у педагогіці / Іван Дмитрович Бех // Виховання і культура. – 2009. – № 1/2(17/18). – С. 5–7.
2. Біскул В. С. Принципи та технології компетентнісного підходу до формування професійної кар'єрної компетентності студентської молоді / В. С. Біскул // Sociology. – 2016. – № 5(133). – С. 61–67. DOI: 10.15421/171610.
3. Венгловська О. А. Формування дослідницької компетентності вчителя початкової школи у процесі функціонування історико-педагогічних студій / О. А. Венгловська // Пед. науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2015. – № 2. – С. 210–218.
4. Гузій Н. В. Діялісно-орієнтовані методологічні засади педагогічного професіоналізму / Наталія Василівна Гузій // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія: [зб. ст.] / РВНЗ «Крим. гуманіт. ун-т». – Ялта, 2007. – Вип. 15. – С. 118–125.
5. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентного подхода в образовании / Ирина Алексеевна Зимняя. – М.: Исслед. центр пробл. качества подгот. специалистов, 2004. – 38 с.
6. Іванюк Г. І. Діялісний підхід до навчання і виховання дітей дошкільного віку в історико-педагогічному контексті ХХ століття / Г. І. Іванюк, А. Д. Січкач // Пед. науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2015. – № 2. – С. 119–130.
7. Іванюк Г. І. Проблема формування дослідницької культури майбутніх магістрів з дошкільної освіти / Ганна Іванівна Іванюк // Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, 2011. – № 4 – С. 103–107.
8. Реан А. А. Психология и педагогика / А. А. Реан, И. В. Бордовская. – СПб.: Питер, 2000. – 432 с.
9. Січкач А. Д. Сучасні стратегії підготовки вихователів дітей дошкільного віку в контексті діялісного підходу / А. Д. Січкач // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. 2017. – Вип. 32. – С. 445–452.
10. Сусь Б. А. Діялісний підхід як ефективний спосіб забезпечення дієвості знань / Б. А. Сусь, М. І. Шут // Збірник наукових праць. – 2007. – № 4. – (Педагогічні науки) – Бердянськ, 2007. – С. 5–7.

Сичкарь А.Д.

Киевский университет имени Бориса Гринченко

СТРАТЕГИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТНОГО ПОДХОДА К ПОДГОТОВКЕ СПЕЦИАЛИСТОВ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

В статье по результатам теоретического анализа и изучения перспективного опыта преподавания педагогики освещены сущность деятельностного подхода к обучению студентов педагогических специальностей в образовательном процессе высшего учебного заведения. Обосновано взаимосвязь и взаимообусловленность деятельностного и компетентностного подходов общей целью и деятельностью. Раскрыто значение профессионально-познавательной деятельности студентов для приобретения индивидуального опыта как единства познавательного опыта и опыта преобразования. Определены и охарактеризованы составляющие деятельностной позиции студента в процессе обучения. Освещены пути внедрения деятельностной стратегии к обучению студентов (на примере интегрированного курса «Педагогика»); сущность и составляющие общей и профессиональной компетентности специалистов по дошкольному образованию. Представлен коллективный проект «Педагогические персоналии на фоне эпох» (цель, структура, содержательное наполнение).

Ключевые слова: деятельность, деятельностный подход, компетентностный подход, компетентности, коллективный проект, профессиональные компетентности, профессионально-учебная деятельность, субъект деятельности, специалист по дошкольному образованию.

Sichkar A.D.

Borys Grinchenko Kyiv University

STRATEGY OF ACTIVITY APPROACH TO PREPARATION SPECIALISTS OF PRESCHOOL EDUCATION

Summary

In the article, based on the results of theoretical analysis and the study of perspective teaching pedagogy experience, the essence of the activity approach to the teaching students of pedagogical specialties in the educational process in a higher educational institution is highlighted. Defined and characterized the components of the student's active position (the presence of stable learning motivation, the ability to formulate the goal and determine the ways and means of it's achievement, the possession of subject and thinking activities that allow solving educational tasks, the ability to self-control and the self-assessment of the results of educational activities). Highlighted the ways of implementation the activity strategy for the student studying during the integrated course «Pedagogy» (content modules: «Historical and pedagogical studios of Western European and Ukrainian education», «Formation and development of preschool pedagogy in the historical retrospective»); the essence and components of the general (social, informational, communicative, self-education) and professional (educational, didactic, reflexive) competence of specialists in pre-school education.

Keywords: activity, activity approach, competency approach, competence, collective project, professional competence, subject of activity, specialist in preschool education, vocational training activities.